

Pohrana, dostupnost i uporabljivost digitaliziranih periodičkih publikacija u Istri

Damijanić, Maja

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:848044>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-21**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
IZVANREDNI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA
2020. / 2021.

Maja Damijanić

**Pohrana, dostupnost i uporabljivost digitaliziranih
periodičkih publikacija u Istri**

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Hrvoje Stančić, red. prof.

Zagreb, veljača 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

1. Uvod	2
2. Digitalizacija	3
3. Digitalizacija tekstualnoga gradiva	5
4. Pristupi, metode i dostignuća u zaštiti novina.....	6
5. Digitalizacija novina i autorska prava	7
6. Projekti digitalizacije u Istri.....	8
7. Sveučilišna knjižnica u Puli	10
8. Zavičajna zbirka Histrica	12
9. Razlozi za digitalizaciju starih novina	12
10. Društvene i kulturne prilike u Istri u drugoj polovici 19. stoljeća i prvoj polovici 20. stoljeća (1859. – 1941.)	14
11. Prve istarske tiskare	15
12. Prekid knjižne produkcije u Istri	17
13. <i>Naša sloga</i>	18
14. Projekt Istarske novine <i>online</i> (INO).....	19
15. Digitalizacija tjednika <i>Naša sloga</i>	22
16. Ponovna digitalizacija tjednika <i>Naša sloga</i>	23
17. Zaključak.....	26
18. Literatura.....	28
19. Popis slika	31
20. Popis tablica	31
Sažetak.....	32
Summary.....	33

1. Uvod

Digitalizacija je u današnjem, suvremenome društvu poprimila globalne razmjere te omogućila brojne pogodnosti koje su unaprijedile razvoj digitalnoga društva. Knjižnice su se brzo prilagodile promjenama koje im je donijela digitalizacija te tako su proširile svoj krug dostupnih usluga.

Digitalizacija rijetke i stare knjižne građe pridonosi njezinu očuvanju te omogućuje njezino korištenje širokom broju zainteresiranih korisnika.

Sveučilišna knjižnica u Puli te nekolicina narodnih knjižnica iz Istre priklonile su se tim promjenama te odlučile su dio svoga fonda digitalizirati i učiniti dostupnima javnosti. U najvećoj mjeri digitalizirale su se periodičke serijske publikacije te nekolicina rijetkih knjiga iz zavičajnih zbirki koje knjižnice posjeduju.

Ovaj diplomski rad stavlja težište na periodičke publikacije u čijoj je digitalizaciji najveći doprinos dala Sveučilišna knjižnica u Puli. Radom na svom projektu Istarske novine *online* (INO) omogućila je prikaz digitaliziranih izdanja starih novina, časopisa i godišnjaka svojim korisnicima.

Posebna pažnja posvetit će se opisu tog projekta, kao i digitalizaciji *Naše sloge*, prvim novinama u Istri na hrvatskome jeziku. Na nju će se nadovezati i teme poput digitalizacije, autorskih prava te pristupa i metoda u zaštiti novina.

Ovaj diplomski daje doprinos prikazu stanja digitalizacije periodičkih publikacija u Istri te prikazuje kako istarske knjižnice ostvaruju i inozemnu suradnju u pogledu digitalizacije.

2. Digitalizacija

Knjižnice, arhivi i muzeji već godinama uspješno stvaraju digitalne zapise te tako pridonose očuvanju građe. Digitalizacija je u današnjem modernom, informacijskom društvu postala naša svakodnevnica i praksa.

Pod digitalizacijom u knjižničarstvu podrazumijeva se prijenos analogne građe u digitalni format. Analogna građa podrazumijeva građu u tradicionalnoj tehnologiji: rukopise, knjige, časopise, novine, mikrofilm, grafiku, razglednice i dr., dok se pod digitalnom građom podrazumijeva sva građa rađena u elektroničkoj tehnologiji.¹

Kako bi svojim korisnicima ponudili građu u digitalnome obliku, mnoge se knjižnice odlučuju na proširenje fondova na jedan od sljedeća tri načina:

1. digitalizacijom knjižnične građe
2. nabavom građe izvorno nastale u digitalnome obliku koju su stvorili nakladnici i znanstvenici
3. pružanjem pristupa građi na udaljenoj mrežnoj lokaciji koja se ne nalazi u lokalnim zbirkama knjižnice, već knjižnica nudi poveznice prema mrežnim mjestima, drugim knjižničnim zbirkama ili računalnim poslužiteljima nakladnika.²

Digitalizacija arhivske, knjižnične i muzejske građe provodi se radi zaštite izvornika, povećanja dostupnosti i mogućnosti korištenja građe, radi stvaranja nove ponude, odnosno usluga korisnicima ili pak radi upotpunjavanja postojećega fonda. Digitalizacija građe i stavljanje na internet omogućava veću i bržu dostupnost korisnicima diljem svijeta.

Digitalizacija radi zaštite izvornika provodi se zbog dva osnovna aspekta elektroničkih verzija gradiva. Prvi aspekt odnosi se na to da se korisnicima može tada ponuditi elektronička verzija umjesto klasične, čime se izvornik može bolje očuvati jer je tada manje u upotrebi. Drugi aspekt je aspekt očuvanja jer elektronička verzija može poslužiti kao sigurnosna kopija u slučaju oštećenja ili uništenja originala.³

Digitalizacija radi povećanja dostupnosti provodi se iz jasnoga razloga. Jedan original može u određenome trenutku biti dostupan samo jednome korisniku, dok je njegova elektronička inačica istovremeno dostupna velikom broju korisnika.

„Digitalizacija radi stvaranja nove ponude i usluga korisnicima jedan je od najvažnijih razloga za digitalizaciju gradiva.“⁴ Prebacivanjem u digitalni oblik stvara se čitav niz novih mogućnosti, od razmjene metapodataka između institucija, preko pretraživanja punoga teksta i različitih analiza svih vrsta gradiva, sve do virtualnog stvaranja virtualnih zbirki i izložbi.

¹ Janeš, Lovro. Digitalizacija građe u knjižnicama s osvrtom na digitalizaciju hemeroteke u gradskoj knjižnici „Franjo Marković“ Križevci. // *Cris* : Časopis Povijesnog društva Križevci, 1 (2003). god. V., str. 100.

² Vrana, Radovan. Vidovi organizacije digitalizacije građe u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 55, 2 (2012), str. 43., 44.

³ Stančić, Hrvoje. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2009., str. 10.

⁴ Ibid.

Digitalizacija na zahtjev se po karakteru djelomično preklapa s postupkom digitalizacije radi stvaranja nove ponude i usluga, no najbolje dolazi do izražaja kao dodatna usluga institucije. Takva vrsta digitalizacije odlična je zbog određivanja prioriteta za digitalizaciju. Naime, prednost se daje onome gradivu koje korisnici prvo zatraže.⁵

Projekt digitalizacije građe knjižnice pokreću zbog dva važna razloga:

1. reformatiranje ugrožene i krhke građe na papiru kako bi ju očuvali
2. povećanje pristupa knjižničnim zbirkama.

Pojavom digitalizacije građe, knjižnice su izabrale taj postupak u svrhu očuvanja građe u knjižničnim zbirkama u zamjenu za mikrofilmiranje i druge postupke koji su do tada primjenjivani. Naime, pojavom i rastom popularnosti digitalizacije javila se svijest o očuvanju rijetke i stare građe te mogućim posljedicama nebrige o građi koja u društvu ima veliku vrijednost. Staru i rijetku građu potrebno je očuvati za buduće naraštaje, stoga je od neizmjerne važnosti ulaganje u digitalizaciju te izvora financiranja digitalizacije.⁶

U sektor knjige upravo je digitalizacija kao oblik brzog umnožavanja tiskanih knjiga unijela velik broj sadržaja. Razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije te interneta omogućio je da djela ponovno postanu dostupna javnosti kroz kataloge knjižnica, knjižara i nakladnika.

Potaknuti projektima opsežne digitalizacije koje su pokrenule komercijalne tvrtke poput Googlea političari su počeli strateški razmišljati o knjizi u knjižnicama na nacionalnom i međunarodnom planu. Naime, knjižnica je sada postala otvoren prostor bez zidova u kojemu knjižničari mogu pružati usluge korisnicima bilo kada i bilo gdje se oni nalazili.⁷

Bitno je u ovome pogledu spomenuti i Google koji je knjižnice učinio nakladnicima u najširem smislu riječi. Naime, osnivači Googlea Sergey Brin i Larry Page bavili su se konceptom digitalnih knjižnica surađujući na projektu Sveučilišta Stanford. „Ideja koja je bila pokretač Projekta Gutenberg – da jednoga dana svaka tiskana knjiga na svijetu bude dostupna u digitalnom obliku putem mreže – potaknula je tvrtku Google da 2002. godine započne projekt Google Book Search, razvivši vlastitu tehnologiju brzoga skeniranja knjiga.“⁸

Google je zapravo konačno usmjerio pažnju javnosti na knjižnice i upozorio na vrijednost knjižnične građe u njima, stoga su bili vođeni idejom da vrijedi digitalizirati ono što čuvaju knjižnice. Google je svratio pažnju na knjigu kao vrijedan izvor informacija u digitalnome okruženju.⁹

Digitalizacija knjižne građe u knjižnicama omogućava dostupnost građe svim korisnicima knjižnice bez obzira na to gdje se nalazili. Knjižnica je tako, upravo zahvaljujući digitalizaciji, postala dostupnija svojim korisnicima. Razvojem informacijsko-komunikacijske tehnologije otvorile su se nove mogućnosti koje su korisnicima knjižnica uštedile vrijeme.

⁵ Stančić, Digitalizacija, n. dj., str. 11.

⁶ Vrana, Vidovi organizacije digitalizacije građe u knjižnicama, n. dj., str. 45.

⁷ Horvat, Aleksandra. Živković, Daniela. Između javnosti i privatnosti : knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012., str. 93.

⁸ Horvat. Živković, Između javnosti i privatnosti, n.dj., str. 154.

⁹ Horvat. Živković, Između javnosti i privatnosti, n. dj., str. 155.

Digitalizacija građe otvorila je vrata knjižnica te utkala put knjižnicama u prostor digitalnoga svijeta.

3. Digitalizacija tekstualnoga gradiva

Digitalna produkcija poprimila je masovne razmjere i raste iz godine u godinu, kao i broj sudionika u produkciji. Od pojedinaca do malih i velikih institucija, komercijalnih i nekomercijalnih, obrazovnih, administrativnih i dr. „Širenjem interneta i rastom weba svijet su preplavili digitalni sadržaji. Prošlost je bila analogna. Budućnost je digitalna (...).“¹⁰

Digitalizirati se može gotovo sva građa - tekstualna, slikovna (nepokretne i pokretne slike – film, video) zvučna i trodimenzionalna. Sve ono što se može fotografirati i skenirati može se i digitalizirati. Procesi su digitalizacije brojni te obuhvaćaju skeniranje fotografija, mikrofilmova i tiskane građe, digitalno fotografiranje, konverziju zvučnih i videozapisa u digitalne formate, prijepis teksta u računalo, optičko prepoznavanje skeniranog teksta i pretvaranje u strojno čitljiv tekst (engl. *Optical Character Recognition* - OCR), označivanje teksta u nekom od jezika za označivanje.¹¹

Digitalizacija tekstualne građe ima kako i svojih prednosti, tako i nedostataka. Određeni dio tekstualne građe bolji je za korisnike u digitalnome, nego u izvornome obliku. Referentna djela poput rječnika, enciklopedija i leksikona jako su pogodni za digitalno komuniciranje. Referentna su djela zapravo baze podataka, a ne priče te ona bolje funkcioniraju u digitalnome okruženju. Digitalizirana knjiga ima određene prednosti kao distribucijski medij, ali ne i kao prezentacijski mediji. Bitno je spomenuti kako digitalizirane stare novine i časopisi također imaju funkcionalne prednosti kao što su pretraživanje po ključnim riječima ili punom tekstu.¹²

Tijekom digitalizacije tekstova ručnim prijepisom nužno je provesti korekturu kako bi se pogreške smanjile na najmanju moguću mjeru. Tekstovi koji su digitalizirani skeniranjem ili fotografiranjem digitalnim fotografskim aparatom rezultiraju fotografijom svake stranice. Takav tekst nije moguće obrađivati, pretraživati niti indeksirati. Zbog toga, potrebno je fotografiju pretvoriti u tekst. „To se postiže uporabom OCR programa, tj. programa za optičko prepoznavanje slova (...). Prepoznavanje teksta može se obavljati prilikom samog skeniranja, ali i naknadno. OCR programi razlikuju bijele od crnih površina teksta te stvaraju tekstualnu datoteku.“¹³

Problemi mogu nastati kod nedovoljno kontrastnih predložaka, tekstova sa čestim tipografskim promjenama (npr. u rječnicima i enciklopedijama), tekstova koji sadrže znakove svojstvene drugim jezicima, tekstova sa zastarjelim ili staromodnim oblicima pisma.

¹⁰ Šojat-Bikić, Maja. Modeliranje digitalnih zbirki i digitalnih proizvoda : sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku. Zagreb : MDC, 2013., str. 114.

¹¹ Šojat-Bikić, Modeliranje digitalnih zbirki, n. dj., str. 118.

¹² Šojat-Bikić, Modeliranje digitalnih zbirki, n. dj., str. 123.

¹³ Stančić, Hrvoje. Proces digitalizacije. // Informacijske znanosti u procesu promjena / Jadranka Lasić-Lazić. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2005., str. 63.

Povijesne dokumente, stare novine, a pogotovo rukom pisane dokumente gotovo je nemoguće brzo, kvalitetno i ekonomski isplativo skenirati. Takve dokumente, želi li ih se digitalizirati, potrebno je prepisati.¹⁴

Današnji OCR programi pretvaraju kvalitetne predloške iz fotografije u tekst s prosječnom točnošću od 99,95 %. To ujedno predstavlja i donju granicu isplativosti korištenja ovih programa. To ipak znači da ručno treba ispraviti jednu do dvije pogreške po stranici. Dolazi li do više od 4 do 5 pogrešaka na 1.000 znakova onda je isplativije gradivo ručno prepisati. Treba napomenuti da se troškovi udvostručuju ako se točnost želi podići na 99,99%.¹⁵

Nakon uspješnog optičkog prepoznavanja slova dobiva se tekst koji treba urediti na način da se u svakom trenutku može znati na kojoj se stranici u tiskanome izdanju nalazi onaj dio koji se u određenome trenutku čita. Brojne knjige imaju ilustracije, fotografije, grafove, tablice i dr. koje isto tako treba digitalizirati i staviti na njihovo mjesto u digitalnoj verziji knjige.¹⁶

Ako je tekst namijenjen daljnjoj mrežnoj distribuciji, on mora biti oblikovan kao hipertekstualni dokument. To znači da mora imati poveznice koje omogućuju što jednostavnije, nelinearno kretanje kroz dokument.¹⁷

Bitno je napomenuti kako je čuvanje digitalizirane građe znatno kompleksnije od čuvanja fizičke građe. Naime, digitalizirana građa nije izravno čitljiva ljudskome oku, već je numerički kodirana reprezentacija, potpuno ovisna o računalnome softveru koji čita digitalne datoteke. Digitalne su datoteke vrlo ranjive na nekoliko razina, i to zbog zastarijevanja formata zapisa, medija pohrane, računalnih sustava i aplikacija, pa čak i do totalnog gubitka. Zbog toga je čuvanje digitalizirane građe od primarne važnosti. Čuvanje takve građe zapravo znači i čuvanje tehnologije za pohranu i prikazivanje, tj. čuvanje kontinuiranog pristupa digitalnoj građi u neodređenoj budućnosti.¹⁸

4. Pristupi, metode i dostignuća u zaštiti novina

Novine su u knjižnicama dugo bile smatrane kao građa koju se ne treba zaštititi. Digitalizacija novina nije smatrana potrebnom jer je postojao nerazmjer između svrhe zaštite i svrhe novina. Naime, novine se smatraju građom kratkoročne namjene i prolazne vrijednosti te i novinski papir takvog je materijala da je podložan iznimno brzom propadanju.

Smatralo se kako nije potrebno čuvati građu i ulagati napor u njezino očuvanje kada je ona namijenjena odbacivanju. No, svakako moramo napomenuti kako su novine nositelj važnih kulturnih i povijesnih informacija o mnogim vidovima društvenoga života.

¹⁴ Stančić, Proces digitalizacije, n. dj., str. 63.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Stančić, Proces digitalizacije, n. dj., str. 64.

¹⁸ Šojat-Bikić, Modeliranje digitalnih zbirki, n. dj., str. 128.

Posebno se ističe važnost povijesnih novina koje označuju novine koje su izlazile u razdoblju od početka objavljivanja do 1850. godine. Potrebno je napomenuti kako se u nazivima hrvatskih projekata češće pojavljuje pojam starih novina. Pojam povijesne novine označava sve novine koje su izlazile do kraja 19. stoljeća, a koje su od povijesnoga značenja.

Povijesne novine su osobito važne jer poprimaju obilježja građe nacionalnoga značenja jer sadrže mnogobrojne, vrijedne informacije o svakodnevnom životu određenoga naroda, njegovih ustanova i društvenih zajednica koje nisu ostale zabilježene u povijesnim dokumentima.¹⁹

Prema Maji Krtalić postoje dva pristupa u čuvanju i zaštiti novina. Jedan pristup usmjeren je na zaštitu izvornoga fizičkoga nositelja informacije, odnosno papira, dok je drugi pristup usmjeren na zaštitu sadržaja.

Zaštita izvornoga novinskoga materijala zapravo podrazumijeva usporavanje procesa propadanja papira na kojemu je novinski sadržaj otisnut te osiguravanje njegove trajnosti. Naime, od II. pol. 19. stoljeća novine su se tiskale na papiru od neobrađenih drvenih vlakana. Nečistoće iz drveta, koje zaostaju u papiru nakon obrade, pod utjecajem svjetla, visoke vlage i onečišćivača iz zraka, potiču kisele reakcije u papiru te su glavni uzročnik propadanja, gubljenja boje i krhkosti novinskoga papira. Potrebno je napomenuti kako i tvari koje se dodaju u postupku proizvodnje papira također mogu ubrzati njegovo propadanje. Zbog toga novine se mogu u vrlo kratkom vremenu, čak i do pedeset godina, razmrviti i pretvoriti u prašinu. Za zaštitu novinskoga papira primjenjuju se sljedeće metode: neutralizacije, enkapsulacije i laminacije. Naravno, na stanje novinskoga papira utječe i način čuvanja i pohrane.

Preporuka je da se novine pohranjuju vodoravno, neuvezane i pohranjene u kutije bez dodira s materijalima koji će pridonijeti daljnjem propadanju.²⁰

Potrebno je napomenuti kako postoje mnoge konzervatorske tehnike koje ojačavaju i stabiliziraju papir od drvene pulpe, ali se zbog skupoće ovi tretmani rijetko primjenjuju na novine te se knjižnice rijetko odlučuju na njihovo provođenje. Budući da su navedeni troškovi zaštite novinskih izvornika skupi i složeni, preformatiranje sadržaja smatra se najekonomičnijim i najraširenijim rješenjem.

5. Digitalizacija novina i autorska prava

Autorska prava pri digitalizaciji novina zaslužuju posebnu pozornost zbog više razloga. Naime, novine sadržavaju brojne i raznovrsne priloge koji su često autorska djela bez obzira na to jesu li potpisana ili nepotpisana.

U slučaju da je autor novinskoga članka poznat, prilog je zaštićen ako je autor živ ili od njegove smrti nije proteklo 70 godina. Međutim, često se događa da novinski prilozima nisu uvijek potpisani, tada su obično nositelji prava na članke novinske kuće jer su ih pisali njihovi

¹⁹ Krtalić, Maja. Pristupi, metode i dostignuća u zaštiti novina. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 51, 1/4 (2008), str. 3.

²⁰ Ibid.

novinari - stalni ili honorarni zaposlenici koji su ugovorom prenijeli prava korištenja djela na novinsku kuću.²¹

Prije postupka digitalizacije nužno je utvrditi nositelja autorskoga prava tj. onoga tko treba dopustiti umnožavanje djela. Knjižnice i ostale pravne i fizičke osobe koje žele objaviti članak iz novina trebaju se za odobrenje obratiti neposredno nositelju autorskoga prava jer zasada u Hrvatskoj ne postoji udruga za kolektivno ostvarivanje prava u čijoj bi to bilo nadležnosti. Novinska kuća može dati odobrenje za digitalizaciju samo ako je nositelj prava, u suprotnome treba se kontaktirati svakog pojedinog nositelja prava, a to zahtijeva puno vremena i truda. U takvim se slučajevima može dogoditi da se djelo samo djelomično digitalizira. Mogu se dogoditi i praznine u digitalnim zbirkama novina ako se dobije odobrenje za reproduciranje samo dijela autorskoga djela, npr. teksta, ali ne i slike. Prema Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima fotografije se također smatraju autorskim djelom, stoga puno toga ovisi o nositeljima autorskih prava.

Knjižnice koje se žele baviti digitalizacijom moraju biti svjesne kako im predstoji mukotrpno istraživanje jer zasada u Hrvatskoj nema ni udruge za novinsko licenciranje pa knjižnicama predstoji opsežan posao kada se odluče digitalizirati određenu serijsku publikaciju.

Kada se radi o opsežnijem projektu digitalizacije starih novina neke regije, tada digitalizirane novine treba katalogizirati i uključiti u OPAC te bez obzira na mjesto poslužitelja učiniti dostupnim putem mrežnoga mjesta knjižnice.²²

Nakon digitalizacije građe preslika postaje dostupna svim korisnicima određene knjižnice. O načinu dostupnosti digitalne građe odlučuje knjižnica. Digitalna se građa može učiniti dostupnom u prostorima knjižnice, na mrežnoj stranici knjižnice, ovlaštenim korisnicima putem interneta.

Važno je spomenuti kako pristup građi nije jedini oblik korištenja - potrebno je znati smije li se i pod kojim uvjetima građa učitati, ispisati ili čak otisnuti. Takvi uvjeti ovise o svemu što je knjižnica ugovorila s nositeljima autorskoga prava, ali i o njezinoj strateškoj odluci kako u budućnosti izrađivati digitalnu zbirku postupkom digitalizacije. Pokretači projekta digitalizacije, uz rješavanje pitanja nositelja autorskih prava i intelektualnog vlasništva projekta kao cjeline, trebaju razmotriti i pitanje etičnoga korištenja građe kao i zaštite podataka u postupku digitalizacije.²³

6. Projekti digitalizacije u Istri

Digitalizacija građe postala je uobičajena praksa u knjižnicama. Knjižnice šire dostupnost svojih usluga korisnicima. Provođenjem projekata digitalizacije knjižnice omogućavaju široku rasprostranjenost svoje građe velikom broju zainteresiranih korisnika.

²¹ Horvat, Aleksandra. Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009., str. 97., 98.

²² Horvat. Živković, Knjižnice i autorsko pravo, n. dj., str. 99.

²³ Horvat. Živković. Knjižnice i autorsko pravo, n. dj., str. 100.

Toj novoj praksi koja je započela u Hrvatskoj i svijetu priklonile su se i narodne knjižnice u Istri te i Sveučilišna knjižnica u Puli. Nekoliko narodnih knjižnica u Istri digitaliziralo je svoje zavičajne zbirke, dok su neke knjižnice digitalizirale i periodičke publikacije.

Na početku ovoga poglavlja ističe se projekt digitalizacije zavičajne zbirke Gradske knjižnice i čitaonice Pula. Ta knjižnica započela je projekt 2009. godine s ciljem osiguravanja dostupnosti i zaštite građe te pružanja pristupa i informacija o zavičajnom kulturnom nasljeđu najširoj javnosti.

Gradska knjižnica i čitaonica Pula digitalizirala je zbirku razglednica i zbirku knjiga iz zavičajne zbirke. Periodičke publikacije zasada nisu digitalizirane. Projekt se stalno nadopunjava te provode se nove digitalizacije te redovito objavljuju na portalu Virtualna zavičajna zbirka, Projekt Gradske knjižnice i čitaonice Pula.²⁴

Sličan projekt odradila je i Gradska knjižnica Poreč. Godine 2002. bilježi se početak digitalizacije građe u knjižnici. Radi se, također, o digitalizaciji zavičajne zbirke koja je posebno važna u promidžbi i vrednovanju kulturnoga lokaliteta. Iz tog je razloga izabrana upravo knjiga Drage Orlića „Srdačno Vaš Poreč“ kao prva publikacija za digitalizaciju.²⁵

Projektu digitalizacije građe priključila se je i Gradska knjižnica Umag. Ta je knjižnica digitalizirala tjednik s područja Buja Hrvatski glas koji je izlazio u Bujama u kontinuitetu punih osam godina (1947. – 1955.).

Tjednik je imao primarnu zadaću pisati o životu i aktivnosti ljudi s Bujštine koja se tada nalazila pod upravom međunarodnih snaga. S pojavom Glasa Istre 1943. godine koji je ovdašnjem stanovništvu donio nakon dugo vremena hrvatsku riječ, a potom Hrvatskog glasa rodio se jedan preporoditeljski duh i život na Bujštini.²⁶

Naime, talijanizacija se posebice osjetila na području Bujštine. Po završetku II. svjetskog rata malo je ljudi na ovim prostorima znalo svoj materinji jezik, a kamo li hrvatski. Na Bujštini nije bilo niti učitelja koji bi znao hrvatski, osim nešto svećenstva. Tim više je Hrvatski glas odigrao značajnu preporoditeljsku ulogu.

Projekt digitalizacije Hrvatskog glasa dar je Ogranka Matice hrvatske Buje, a koji je nastao u suradnji sa Gradskom knjižnicom Umag. Idejni je začetnik i nosilac projekta Zlatan Varelija, publicist, urednik i književnik.²⁷

U najopsežniji projekt digitalizacije periodičkih publikacija upustila se Sveučilišna knjižnica u Puli. Svojim je projektom Istarske novine *online* (INO) predstavila digitalizirane stare novine koje su izlazile u Istri u drugoj polovici 19. stoljeća i u prvoj polovici 20. stoljeća.

²⁴ O projektu. Virtualna zavičajna zbirka – ViZZ. Gradska knjižnica i čitaonica Pula. Dostupno na : <http://vizz.gkc-pula.hr/hr/o-projektu/> (13. 1. 2021.).

²⁵ Digitalna zbirka. Gradska knjižnica Poreč. Dostupno na: <https://www.knjiznicaporec.hr/e-usluge/digitalna-zbirka/> (13. 1. 2021.).

²⁶ Varelija, Zlatan. Hrvatski glas (Buje, 1947. – 1955.). Gradska knjižnica Umag. Dostupno na: <https://www.gku-bcu.hr/hr/hrvatski-glas-buje-1947-1955/750/> (13. 1. 2021.).

²⁷ Ibid.

7. Sveučilišna knjižnica u Puli

Sveučilišna knjižnica u Puli opća je znanstvena knjižnica regionalnoga značaja. Knjižnica prikuplja publikacije i posreduje informacije potrebne u nastavi na visokoškolskim ustanovama koje djeluju u Puli te prikuplja i knjižničnu građu koja se odnosi na Istru. Radi se o najvećoj knjižnici u Istri s najbogatijim fondom.

Sveučilišna knjižnica u Puli utemeljena je 1949. godine pod nazivom Naučna biblioteka. Tada je preuzela knjižnični fond Pokrajinske knjižnice Istre (Biblioteca Provinciale dell' Istria) osnovane 1930. godine u Puli spajanjem triju većih knjižnica: knjižnice bivšega Pokrajinskog odbora, pulske Gradske knjižnice i knjižnice Istarskoga društva za arheologiju i domovinsku povijest.²⁸

Između 1943. i 1947. godine dio fonda Pokrajinske knjižnice odnesen je u Italiju što joj je nadoknađeno 1961. godine kada joj je talijanska vlada ustupila sredstva za kupnju knjiga u Italiji. Iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu upućeni su prvi školovani knjižničari koji su zasnovali stručni rad Sveučilišne knjižnice.

Zbog nedostatka knjiga na hrvatskome jeziku, 1950-ih godina započinju se sustavno nabavljati stare hrvatske knjige. Od 1951. godine primala je izbor obveznoga primjerka publikacija iz Hrvatske, a od 1956. godine dobiva obvezni primjerak sveukupnoga tiska s područja Hrvatske.

Od godine 1961. – 1994. vlasnik joj je i osnivač Općina Pula. Godine 1979. udružena je u Sveučilište u Rijeci koje je 1994. godine postalo njezinim vlasnikom i osnivačem. Godine 1995. dobiva naziv Sveučilišne knjižnice.

Od 1968. godine smještena je u zgradi podignutoj 1908. godine za njemačku pučku školu. Knjižnica se nalazi na prostoru od 1.500 m² što je nedovoljno za njezine potrebe (slika 1).

²⁸ Dobrić, Bruno. Sveučilišna knjižnica u Puli. // Istarska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 2005. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2637> (14. 1. 2021.).

Slika 1. Sveučilišna knjižnica u Puli²⁹

Fond knjižnice ima oko 200.000 svezaka knjiga, oko 120.000 svezaka časopisa i novina, oko 40 svezaka i 26 kutija rukopisa znanstvenika iz Istre, 250 doktorskih i magistarskih radova obranjenih na Sveučilištu u Rijeci i drugu knjižničnu građu.

Sveučilišna knjižnica u Puli dobila je i donacije knjiga Mije Mirkovića (Mate Balote), Matka Rojnića, Tone Peruška, njemačke vlade i dr. Knjižnici je darovana i ostavština skladatelja Antonija Smareglie (pisma, fotografije, libreta, opera i dr.) zbog predstavljanja njegova djela u spomen-sobi u njegovoj rodnoj kući u Puli.

Bitno je spomenuti kako knjižnica vodi međuknjižničnu posudbu s ostalim knjižnicama u Hrvatskoj i Sloveniji. Svoju računalnu bibliografsku bazu izrađuje od 1989. godine. Od 2003. godine umrežena je u knjižnično-informacijski sustav CROLIST koji omogućava potpunu automatizaciju knjižničnoga rada. Knjižnica u sklopu tog sustava vodi zajedničku bazu podataka knjižnica pulskih visokoškolskih ustanova.

Otvaranjem knjigovežnice 1995. godine u Sveučilišnoj knjižnici u Puli osigurana je trajna zaštita fonda. Knjižnica je organizator i priređivač različitih kulturnih programa, izložbi, predavanja i predstavljanja knjiga.³⁰

²⁹ Wikipedija, Sveučilišna knjižnica u Puli. Dostupno na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Sveučilišna_knjižnica_u_Puli (29. 1. 2021.).

³⁰ Dobrić, Sveučilišna knjižnica u Puli. Istarska enciklopedija, n.dj.

8. Zavičajna zbirka Histrica

Zavičajna zbirka Histrica Sveučilišne knjižnice u Puli sadrži tiskanu kulturnu baštinu Hrvatske, Slovenije i Italije (Istra u upravno-političkome okviru iz razdoblja Austro-Ugarske Monarhije). Zbog multikulturalnog i višejezičnoga sadržaja (sadrži publikacije na hrvatskome, talijanskome, njemačkome, slovenskome i drugim jezicima) ovu zbirku pored korisnika iz Hrvatske, često koriste pojedinci i ustanove iz inozemstva.³¹

Ta zbirka sadrži oko 15.000 svezaka monografija, oko 2.200 svezaka časopisa i 384 naslova novina. Oko 80% fonda čine publikacije s područja duhovnih znanosti, posebno povijesna građa (oko 35% fonda).

Publikacije koje su objavljene do 1945. godine uglavnom su na talijanskome jeziku (jer je Istra od 1918. do 1943. godine bila u sastavu Kraljevine Italije). Publikacije su manjim dijelom na hrvatskome i na njemačkome jeziku, dok je većina knjižnične građe koja je objavljena nakon 1947. godine (kada je Istra priključena Hrvatskoj) na hrvatskome jeziku. Iz 16. stoljeća potječe oko 100 naslova knjiga.³²

„Novinski fond Zavičajne zbirke Histrica sadrži 426 naslova (oko 1.800 godišta) novina koje su izlazile u Istri od 1808. do danas.“³³

Tada je novinski fond Pokrajinske knjižnice Istre bio u cijelosti na talijanskome jeziku. Naučna biblioteka (tadašnji naziv za Sveučilišnu knjižnicu) stare hrvatske novine nabavljala je darovima, a manjim dijelom kupnjom. Posebno se ističe vrijedna donacija gospodina Ante Iveše, i to 26 godišta tjednika *Naša sloga* (prve hrvatske novine u Istri), koja je pristigla u knjižnicu 1970. godine.

9. Razlozi za digitalizaciju starih novina

Razloga za digitalizaciju starih novina ima nebrojeno. U ovom će se kratkome poglavlju nabrojiti njih nekoliko. Najvažniji je razlog - zaštita građe. Stare novine danas su rijetkost, a i one koje su sačuvane ugrožene su zbog nekvalitetnog kiselog papira na kojemu su tiskane. U tu skupinu osobito spadaju novine iz 19. i 20. stoljeća. U Istri su posebno rijetke hrvatske novine koje su objavljene do Drugoga svjetskoga rata, čemu su uzrok povijesne prilike u Istri nakon propasti Austro-Ugarske Monarhije. Primjerci starih novina koji su se uspjeli sačuvati ipak su dodatno ugroženi korištenjem (listanjem, fotokopiranjem, izlaganjem svjetlosti i sl.).

Od 1980. godine stare se novine u Sveučilišnoj knjižnici u Puli stalno mikrofilmiraju, uz potporu Ministarstva kulture i Istarske županije. Digitalizacijom starih novina zaštićuje se

³¹ Dobrić, Bruno. Digitalizacija i predstavljanje starih istarskih novina na mreži: Pilot-projekt „Istarske novine online“ Sveučilišne knjižnice u Puli. // Vjesnik bibliotekara hrvatske. 51, 1/4 (2008), str. 54.

³² Zavičajna zbirka „Histrica“. Sveučilišna knjižnica Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Dostupno na: <https://skpu.unipu.hr/zbirke/zavicajna-zbirka-histrica> (14. 1. 2021.).

³³ Dobrić, Digitalizacija i predstavljanje starih istarskih novina na mreži, n.dj., str. 54.

novinski fond jer se nakon digitalizacije izvornika on u pravilu više ne koristi, već se arhivira.³⁴

Razlog za digitalizaciju starih novina svakako je i pomoć pri znanstvenim istraživanjima. Stare su novine nezaobilazan izvor znanja i informacija za sve istraživače povijesnih prilika u određenoj zemlji. Znanstvenicima se na takav način olakšava njihov pristup istraživanju te materijali za rad postaju im stalno dostupni. Pristup digitaliziranim starim novinama u bilo kojem trenutku izvrsna je motivacija za nesmetani rad znanstvenika. No, svakako treba imati na umu kako su novine u višenacionalnim lokalnim sredinama u kojima su djelovale često bile korištene u službi različitih, nerijetko i sukobljenih, nacionalno-političkih interesa.

Prema Bruni Dobriću omogućivanjem pretraživanja starih novina koje su bile objavljivanje u istoj sredini na više jezika korisnici zapravo dobivaju uvid u različite ideološko političke interpretacije istih povijesnih događaja u toj sredini. Tako se zapravo potiče kritičnost korisnika (studenta, učenika) prema ideologiziranom prikazivanju društveno povijesnih zbivanja te se ujedno razvija i njihova kritičnost prema ideološkom interpretiranju njima suvremenih društvenih zbivanja.

Sljedeći razlog za digitalizaciju starih novina leži u činjenici da je korištenje digitaliziranih sadržaja jednostavnije od korištenja mikrofilmskih reprodukcija. Naime, mikrofilmiranje izvornika novina uzrokuje dodatno opterećenje za pojedine knjižnice koje je vezano uz nabavu opreme za korištenje mikrofilmskih reprodukcija. Naime, za mnoge knjižnice mikročitači i oprema za reproduciranje ispisa na papiru s mikrofilma relativno su skupi. Posebno je otežano njihovo korištenje korisnicima koji u svojim knjižnicama nemaju tražene stare novine te za njihovo pretraživanje i korištenje moraju putovati u sjedište knjižnice koja ove posjeduje ili međuknjižničnom posudbom naručivati ispise pojedinih stranica novina s mikrofilma. Takav način rada iziskuje vrijeme i rad knjižničara te korisnikovo višednevno čekanje tražene građe.

Takvi problemi otežanoga pristupa uspješno se rješavaju digitaliziranjem novina, najčešće skeniranjem mikrofilmskih reprodukcija izvornika i njihovim predstavljanjem na mreži.³⁵

Ono što pomaže mnogim znanstvenicima i istraživačima povijesti je to što stare novine pružaju neposredan uvid u lokalnu, povijesnu, političku i kulturnu sliku određenoga povijesnoga razdoblja. Naime, knjižničari posljednjih godina sve više primjećuju kako se stare novine sve više koriste u knjižnicama. Prema Bruni Dobriću taj interes je vjerojatno izazvan globalizacijskim procesima jer danas smo svjedoci toga da usporedo s tim procesima i kao reakcija na njih raste interes građana za vlastitu regionalnu i lokalnu povijest u različitim aspektima života (politika, kultura, zabava, sport i dr.). Zbog toga su sadržaji sačuvani u starim novinama zapravo najbolji izvor informacija za istraživače povijesnih zbivanja te pružaju vjernu sliku određenoga povijesnoga razdoblja.

Što se tiče projekta digitaliziranja starih istarskih novina, riječ je o razdoblju II. pol. 19. stoljeća i I. pol. 20. stoljeća, tada je Istra bila u sastavu Austro-Ugarske Monarhije i Kraljevine Italije. Zbog toga je taj povijesni kontekst dokumentiran izborom pulskih

³⁴ Dobrić, Digitalizacija i predstavljanje starih istarskih novina na mreži, n. dj., str. 55.

³⁵ Dobrić, Digitalizacija i predstavljanje starih istarskih novina na mreži, n. dj., str. 55.

njemačkih i hrvatskih novina iz prvoga navedenoga razdoblja (do 1918.), odnosno talijanskih novina iz razdoblja talijanske vladavine u Istri (do 1943. godine).

Tako je digitaliziran talijanski, pulski dnevnik *Corriere istriano* (digitalizirana su godišta od 1934. do 1938.). Radi se o novinama koje su bile organ fašističke stranke, što je s povijesnoga aspekta dodatan izvor informacija o ovome totalitarnome režimu i o korištenju javnih medija pri izvješćivanju u političke svrhe. Zbog toga su novine *Corriere istriano* idealan izvor za istraživanje fašizma i drugih oblika totalitarizama.³⁶

Važan razlog za digitalizaciju starih novina je taj što su novine ne samo nacionalna, nego i multikulturalna spomenička baština. Novine su, kako nacionalno, tako i višenacionalno kulturno dobro. Digitaliziranjem starih novina knjižnice pridonose predstavljanju kulturne baštine, kako pojedinoga naroda, tako i određene regije, odnosno lokalne zajednice. Digitalizacijom starih novina iz Zavičajne zbirke *Histrica* Sveučilišne knjižnice u Puli, predstavilo se multikulturalnu baštinu triju naroda u Istri: Hrvata, Talijana i (austrijskih) Nijemaca.³⁷

Jedan od razloga digitalizacije starih novina leži u omogućavanju dopunjavanja manjkavosti fonda pojedinih novina. Naime, rijetko koja knjižnica posjeduje sve objavljene brojeve starih novina. Digitalizacija omogućava da knjižnice suradnjom „nabave“ brojeve novina koje im nedostaju te potom virtualno objedine potpuno izdanje tih novina. Objavom cjelovitih, digitaliziranih novina na internetu, korisnicima se omogućuje uvid u sve brojeve, neovisno o tome tko je njihov vlasnik, umjesto da sami istražuju u kojoj se ustanovi nalaze pojedini brojevi.

Sveučilišna knjižnica u Puli je u sklopu svog projekta digitalizacije odlučila digitalizirati novine *Naša sloga*, prve novine u Istri na hrvatskome jeziku.

10. Društvene i kulturne prilike u Istri u drugoj polovici 19. stoljeća i prvoj polovici 20. stoljeća (1859. – 1941.)

U 19. stoljeću u Istri se oblikuju dva glavna gospodarska i vojna središta koja bitno utječu na život u Istri, a to su: Trst i Pula te Rijeka. Trst se počeo naglo razvijati i širiti svoj gospodarski utjecaj i potrebe prema širokom istarskom zaleđu, već početkom 18. stoljeća.

Radnici iz Istre dobivali su trajna, privremena i svakodnevna zaposlenja u Trstu koji se je razvio u jedno od najznačajnijih srednjoeuropskih središta.³⁸

Najveći grad u Istri postala je Pula u drugoj polovici 19. stoljeća, i to zahvaljujući izuzetno naglom razvoju. Sredinom 19. stoljeća bila je pretežito ribarski gradić s oko tisuću stanovnika, no počela se naglo razvijati pedesetih godina nakon što je odabrana za središnju ratnu luku Monarhije. Austrija je 1856. godine započela izgradnju Pomorskog arsenala za koji

³⁶ Dobrić, Digitalizacija i predstavljanje starih istarskih novina na mreži, n. dj., str. 57.

³⁷ Dobrić, Digitalizacija i predstavljanje starih istarskih novina na mreži, n. dj., str. 58.

³⁸ Darovec, Darko. Pregled istarske povijesti. Pula : C.A.S.H., 1997., str. 71.

su bili potrebni i brojni radnici, što je u konačnici dovelo do velikog priljeva stanovništva u grad.

Sve veće državno financiranje gradske izgradnje i porast broja stanovnika kakav do tada nije bio zabilježen u povijesti grada dali su Puli značajke srednjoeuropskoga grada koji je početkom 20. stoljeća izrastao u moderno urbano središte sa suvremenom gradskom infrastrukturom (plinskom i električnom mrežom, vodoopskrbom, tramvajskim prometom, bolnicom, muzejom, kazalištem, školama i dr.).³⁹

U drugoj polovici 18. i prvoj polovici 19. stoljeća u građanstvu je:

- proširena ideja o građanskim ili temeljnim pravima kao slobodama i pravima pojedinaca (sloboda osobe, savjesti, mišljenja, tiska, okupljanja, jednakost pred zakonom i dr.),

- ta težnja vidljiva je i kod građana u Puli i Istri, posebice nakon što su navedena temeljna građanska prava priznata austrijskim ustavom iz 1867. godine,

- u tom aspektu treba spomenuti širenje kulture čitanja, koja je prestala biti privilegijom intelektualnih elita, u Puli taj proces započinje među radništvom krajem 19. i početkom 20. stoljeća,

- širenje kulture čitanja među građanstvom kupovanjem knjiga i periodike zajedničkim sredstvima većeg broja zainteresiranih čitatelja bio je jedan od najranijih motiva osnivanja čitalačkih društava,

- čitalačka društva postala su i mjesto gdje se moglo međusobno diskutirati, odnosno razmjenjivati informacije o pročitaneome,

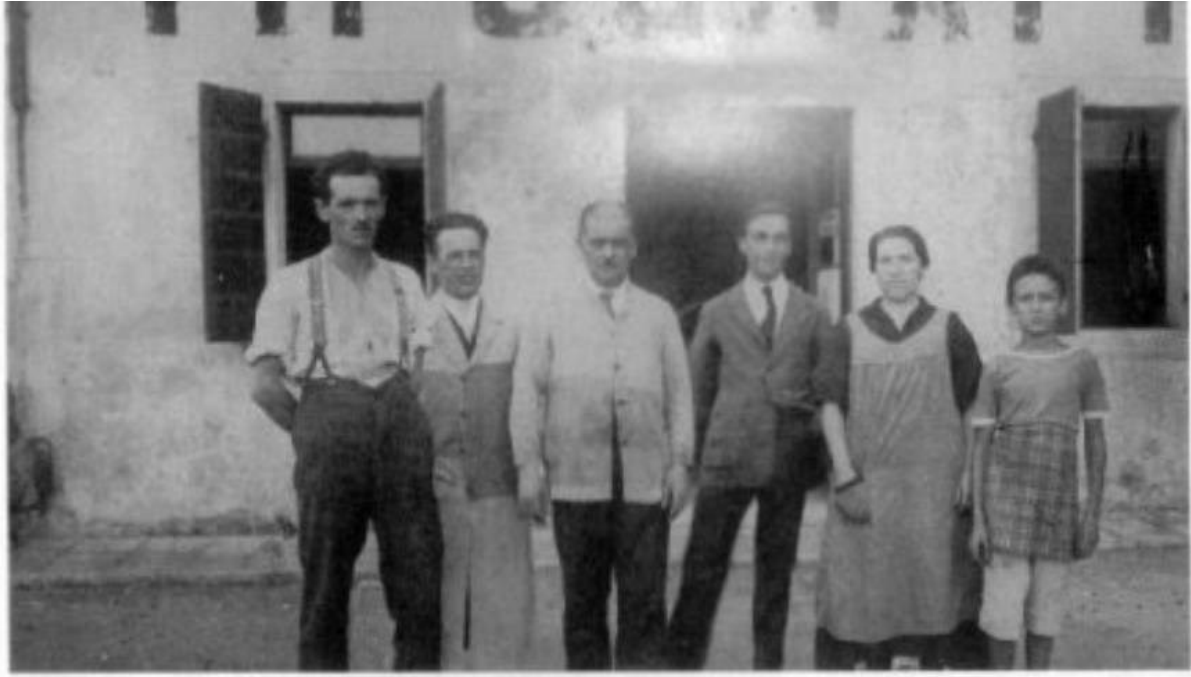
- širenje čitalačke publike i čitalačkih društava među pukom utjecalo je na osnivanje i javnih, pučkih (narodnih) knjižnica.⁴⁰

11. Prve istarske tiskare

Početkom druge polovice 19. stoljeća u Istri nije djelovala niti jedna tiskara, dok su u Hrvatskoj do 1850. godine svi veći gradovi imali svoje tiskare. Do promjene dolazi 1859. godine u Rovinju kada je proradila prva moderna tiskara u Istri pod nazivom *Tipografia istriana*, a koju su osnovali braća Antonio i Gaspare Coana koji su te iste godine doselili iz Venecije donijevši sa sobom sve potrebne tiskarske strojeve za pokretanje tiskarske djelatnosti (slika 2).

³⁹ Dobrić, Bruno. Kultura čitanja i nacionalni pokreti : čitalačka društva i knjižnice u Puli u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća. Pula : C.A.S.H., 2003., str. 32., 33.

⁴⁰ Dobrić, Kultura čitanja i nacionalni pokreti, n. dj., str. 22.

Slika 2. Tiskara *Coana* u Rovinju, vlasnik i radnici 1923. godine⁴¹

U toj tiskari je 15. 2. 1860. godine tiskan prvi broj prvoga istarskoga tjednika *L'Istiano*, a proizvodile su se i knjige, brošure i drugi proizvodi od papira. Nakon Antonijeve smrti 1904. godine tiskara u Rovinju promijenila je više vlasnika, a 1936. godine postala je *Tipografia Antonio Gerini*.⁴²

Rovinj je ubrzo postao jako tiskarsko središte s razvijenim nakladništvom o čemu nam govori podatak da je 70-ih godina 19. stoljeća u Rovinju izlazilo čak 14 periodičkih publikacija na talijanskome jeziku.

Tiskara je djelovala kao knjižara, popisnica i knjigovežnica, osim bogate produkcije novina i časopisa, tiskala je knjige, brošure, razglednice i druge tiskopise.⁴³

Svakako treba spomenuti i prvu tiskaru u Puli koju je 1869. godine utemeljio tiskar iz Rovinja Gregorio Seraschin. Svoju tiskarsku djelatnost započeo je tiskanjem prvih pulskih novina na talijanskome jeziku *L'Arena*, koje nažalost nisu sačuvane i za koje se pretpostavlja da su izlazile vrlo kratko.⁴⁴

Zanimljivo je spomenuti kako je među najranijim publikacijama tiskare *Seraschin* studija *Mattia Flacio : istriano di Albana : notizie e documenti*, autora Tomasa Lucianija. Publikacija obrađuje različite aspekte života Matije Vlačića Ilirika.

⁴¹ Istarska internetska enciklopedija, s.v. Coana. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/575/coana> (29. 1. 2021.).

⁴² Budicin, Marino. Coana. // Istarska enciklopedija, n. dj. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=544> (13. 1. 2021.).

⁴³ Bužleta, Nadia. Tiskarstvo i nakladništvo u Istri 1859. – 1941. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 48, 3/4 (2005), str. 212.

⁴⁴ Bužleta, Tiskarstvo i nakladništvo u Istri, n. dj., str. 214.

U Puli treba svakako istaknuti i tiskaru *Bontempo* koja je djelovala od osamdesetih godina do kraja 19. stoljeća. Od 1898. do 1918. godine u Istri se počelo razvijati nakladništvo na hrvatskome jeziku. Od konca 19. stoljeća do kraja Prvoga svjetskoga rata hrvatsko tiskarstvo i nakladništvo u Istri posebno je zaživjelo. To je vrijeme djelovanja prvih hrvatskih tiskara u Istri, *Laginja i drugovi*, *Josip Krmpotić* u Puli te tiskare *Tiskovnog društva u Pazinu*. Matko Laginja, odvjetnik, političar i preporoditelj vodio je tiskaru *Laginja i drugovi* u Puli, u kojoj je tiskana *Naša sloga*.⁴⁵ *Naša sloga* bile su prve novine u Istri na hrvatskome jeziku, a počele su izlaziti u Trstu 1. 6. 1870. godine kao dvotjednik na četiri stranice maloga formata. Najzaslužniji za njihovo pokretanje bio je biskup Juraj Dobrila.⁴⁶ Tiskara *Boccasini & C.o.* koja je osnovana u Puli vezana je uz talijanskoga novinara Giovannija Timeusa koji je koncem 19. i početkom 20. stoljeća uređivao nekoliko pulskih novina. Produkcija te tiskare velikim se dijelom odnosila na periodiku.⁴⁷

12. Prekid knjižne produkcije u Istri

Tiskara *Tiskovnoga društva u Pazinu* osnovana je 1910. godine u vrijeme kada je Hrvatski narodni preporod u Istri bio u završnoj fazi. To je bilo vrlo značajno razdoblje povijesti i razvoja Pazina na gospodarskom, kulturnom i prosvjetnom polju kada je Pazin kao grad doživio svoj ubrzani razvitak.⁴⁸ *Tiskovno društvo* utemeljili su svećenici u Pazinu na poticaj krčkoga biskupa Antona Mahmića. Namjera je bila pokretanje pučkoga katoličkoga tiska u Istri.⁴⁹

Nažalost, najzrelije razdoblje razvoja hrvatske knjižne produkcije u Istri prekinuo je Prvi svjetski rat. Nepovoljne političke prilike tijekom rata oslabile su tiskarsku i nakladničku djelatnost, a u međuratnome razdoblju koje je obilježeno talijanskom okupacijom Istre, hrvatsko nakladništvo i tiskarstvo doživljavalo je kontinuirane progone od strane talijanskih vlasti.⁵⁰

Knjige su redovito uništavane u ratovima, za vrijeme totalitarnih režima (komunizma, fašizma, nacionalsocijalizma), međutim kontrola pisane riječi postoji i u demokratskim državama. Određeni su režimi knjige javno uništavali, dok su drugi to radili u tajnosti. Cenzura je obično bila jača u vrijeme uspostave režima ili u kriznim vremenima, kada bi takva vremena prošla, cenzura bi postajala nevidljiva.⁵¹ Tako je u Istri uništena tiskara

⁴⁵ Klaić, Željko. Laginja, Matko. // Istarska enciklopedija, n. dj. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1516> (13. 1. 2021.).

⁴⁶ Trogrlić, Stipan. Naša sloga. // Istarska enciklopedija, n. dj. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1868> (11. 1. 2021.).

⁴⁷ Bužleta, Nadia. Tiskarstvo i nakladništvo u Istri, n. dj., str. 223.

⁴⁸ Bužleta, Tiskarstvo i nakladništvo u Istri, n. dj., str. 224.

⁴⁹ Šiklić, Josip. Križman-Zorić, Đurđica. Tiskovno društvo // Istarska enciklopedija, n. dj. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2740> (11. 1. 2021.).

⁵⁰ Bužleta, Tiskarstvo i nakladništvo u Istri, n. dj., str. 225.

⁵¹ Hebrang Grgić, Ivana. Kratka povijest knjižnica i nakladnika s kodovima i aplikacijom. Zagreb : Naklada Ljevak, 2018., str. 162., 163.

Tiskovnog društva u Pazinu, tiskara *Josip Krmpotić* u Puli, a tiskara *Laginja i drugovi* prisiljena je na prestanak djelovanja 1918. godine.⁵²

U međuratnome razdoblju važnu je ulogu u nakladničkoj djelatnosti imalo i *Društvo sv. Mohora za Istru* koje je utemeljeno 1924. godine kao crkvena kulturna ustanova pod čijim se okriljem izdavala i raspačavala hrvatska knjiga. Od svog osnutka pa do 1940. godine to društvo tiskalo je 57 raznovrsnih knjiga u nakladi od oko 180.000 primjeraka. Najviše izdanja u ovome razdoblju, ukupno pet, doživio je Dobrilin molitvenik *Oče budi volja tvoja* u nakladama od ukupno 58.000 primjeraka.⁵³

U razdoblju između dva svjetska rata, osim tiskara u Rovinju i Poreču, djelovala je i tiskara u Puli *Francesco Rocco*. Ta je tiskara prvotno bila u vlasništvu Josipa Krmpotića, a krajem Prvoga svjetskoga rata vlasništvo je preuzeo Antonio Rocco. Navodi se kako je to bila najbolja i vrlo cijenjena tiskara u Puli.⁵⁴

13. Naša sloga

Naša sloga prve su novine u Istri na hrvatskome jeziku. Kao dvotjednik na četiri stranice maloga formata počele su izlaziti 1. 6. 1870. godine u Trstu. Biskup Juraj Dobrila zaslužan je za pokretanje tih novina.⁵⁵ Novine su izlazile u Trstu do 1899. godine, a zatim u Puli do 1915. godine. *Naša sloga* bila je poučni, gospodarski i politički list koji je bio ogledalo narodne borbe u Istri. Te novine obraćale su se izvorno seljaku pa su stil i sadržaj prilagođeni hrvatskome seljačkome puku.⁵⁶ Prvi urednik *Naše sloge* bio je Antun Karabaić, svećenik krčke biskupije koji je tada bio na službi u Trstu. Od 1880. godine tiskana je na velikome formatu, do 1884. *Naša sloga* izlazila je kao dvotjednik, a od 1884. – 1900. kao tjednik.

Čitala se po kućama, zajednički pod ladonjom ili bi jedan primjerak išao od kuće do kuće kako bi se uštedjelo na pretplati. Uredništvo je na početku svake nove godine izlaženja obavilo svojevrsnu inventuru, u kojoj su isticani uspjesi, ali se upozoravalo i na propuste. O velikim financijskim teškoćama svjedoče stalni pozivi pretplatnicima da podmire obveze i tako omogućue nastavak izlaženja novina.

Naša sloga prestala je izlaziti 25. 5. 1915. godine, tjedan dana prije tiskanja posljednjega broja umro je Matko Mandić, njezin najpoznatiji urednik. *Naša sloga* predstavlja ujedno i prvi preporodni list u hrvatskim zemljama uopće koji se obraćao izravno seljačkome sloju.⁵⁷

⁵² Bužleta, Tiskarstvo i nakladništvo u Istri, n. dj., str. 225.

⁵³ Bužleta, Tiskarstvo i nakladništvo u Istri, n. dj., str. 226., 227.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Trogrlić, Naša sloga. // Istarska enciklopedija, n. dj. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1868> (11. 1. 2021.).

⁵⁶ Manin, Marino., Šetić, Nevio. Prilike u Istri uoči i tijekom objavljivanja Naše sloge. // Časopis za suvremenu povijest. 39, 3 (2007), str. 705-730.

⁵⁷ Trogrlić, Naša sloga, n. dj. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1868> (11. 1. 2021.).

14. Projekt Istarske novine *online* (INO)

Projekt Istarske novine *online* / *Istrian Newspapers Online* (INO) predstavljaju virtualnu čitaonicu starih novina koje su izlazile u Istri u II. polovici 19. stoljeća i u I. polovici 20. stoljeća.

Sveučilišna knjižnica u Puli, slijedeći suvremene svjetske trendove vezane za mrežno predstavljanje digitaliziranih kulturno-povijesnih sadržaja koji se čuvaju u kulturnim, obrazovnim i sličnim ustanovama, 2006. godine započela je projekt digitalizacije starih novina u vlasništvu Knjižnice, s ciljem da se korisnicima i široj javnosti omogući pristup tiskanoj kulturnoj baštini Istre.⁵⁸

Godine 2007. Knjižnica je započela projekt INO s predstavljanjem na internetu tjednika Naša sloga, a u 2008. godini projekt su proširili trima dnevnim novinama. Taj projekt doprinosi predstavljanju hrvatske kulturne baštine, koja uključuje i tiskanu baštinu drugih naroda u Istri (na talijanskom i njemačkome jeziku).

Sveučilišna knjižnica u Puli krenula je u projekt digitalizacije novina jer su upravo sadržaji sačuvani u starim novinama važan primarni izvor za proučavanje prošlosti pojedine regionalne i lokalne sredine. U ovome slučaju stare su novine pružile najbolji uvid u istarsku povijesno-političku, kulturnu i socijalnu sliku II. polovice 19. i I. polovice 20. stoljeća koje je u Istri bilo izrazito turbulentno jer je u tom razdoblju Istra bila u sastavu Austro-Ugarske Monarhije, Kraljevine Italije i SFRJ.⁵⁹

Digitalizacija omogućava knjižnicama da suradnjom ustupaju jedna drugoj brojeve novina koje njima nedostaju te da njihovim digitaliziranjem dobiju virtualno, potpuno izdanje novina. Tim postupkom knjižnice zapravo omogućuju svojim korisnicima uvid u sve brojeve pojedinih novina, neovisno o tome tko je njihov vlasnik. Tako se korisnicima olakšava dostupnost potpunome izdanju određenih novina.

Projektom INO Sveučilišna knjižnica u Puli postigla je sljedeće ciljeve:

- zaštitu starih i rijetkih novina iz fonda Knjižnice koje se oštećuju manipuliranjem (prenošenjem, listanjem, vraćanjem na police)
- dostupnost navedenih novina putem interneta: korisnik ne treba dolaziti u knjižnicu čitati stare novine, već mu „knjižnica“ donosi tražen stare novine u njegov dom.

Projekt Istarske novine *online* Knjižnica planira nadopunjavati svake godine novim naslovima novina, što će doprinijeti predstavljanju tiskane kulturne baštine koja se čuva u Knjižnici najširoj javnosti.

Sveučilišna se knjižnica korištenjem novih informatičkih tehnologija uključuje u predstavljanje hrvatske i kulturne baštine i povijesne europske kulturne baštine koja je nastala na području Istre.

⁵⁸ Istarske novine online. Projekt – Istarske novine online (INO). Dostupno na: <http://www.ino.com.hr/projekt-ino> (18. 11. 2020.).

⁵⁹ Istarske novine online, n. dj.

Tehnički postupak digitalizacije proveden je skeniranjem mikrofilmova novina (300 dpi) te modifikacijom JPG formata svake pojedine stranice po pitanju rezolucije (s 300 dpi na 96 dpi). Zatim se izvršila konverzija iz JPG formata (rezolucije 96 dpi) u PDF format, svaki je broj novina uobičen kreiranjem nove PDF datoteke s pripadajućim stranicama (oko 4 stranice), nakon toga svi su brojevi grupirani po godinama.⁶⁰

Sveučilišna knjižnica u Puli uspostavila je suradnju s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Puli tijekom provođenja projekta i digitalizacije različitih novina i časopisa. Knjižnica je krajem 2012. godine poslala u NSK preslike časopisa *Mali Istran* (M. Lošinj) i *Mladi Istranin* (Opatija).

NSK je zatim digitalizirala, obradila i imenovala novine *Pučki prijatelj* te krajem 2012. godine objavila ih je na portalu Stare hrvatske novine. Sveučilišna knjižnica u Puli dobila je kopiju digitaliziranih novina. Prethodno je Sveučilišna knjižnica u Puli dostavila NSK originale novina *Pučki prijatelj* iz knjižnice Porečko-pulske biskupije i iz vlastitog književnog fonda, od kojih je NSK digitalizirala pojedine brojeve koji njima nedostaju.⁶¹

Tijekom projekta razvila se je i suradnja s tvrtkom Point d.o.o. Varaždin. Tako su na mrežnim stranicama tvrtke Point objavljene sljedeće digitalizirane novine:

1. *La Provincia dell' Istria*

Uspostavljena je suradnja i s Austrijskom nacionalnom knjižnicom te objavljene su i novine iz fonda te knjižnice, od koje je dobivena suglasnost za objavljivanje u sklopu projekta INO:

2. *Il Proletario*

3. *L' Istria*

4. *L' Eco dell' Adriatico*

5. *La Fiamma*.

Austrijska je nacionalna knjižnica pokrenula 2011. godine inicijativu za sklapanjem ugovora o suradnji na digitalizaciji starih novina. Sveučilišna knjižnica u Puli je to 2012. godine i prihvatila. Prema prijedlogu ugovora Sveučilišna knjižnica u Puli dobiva suglasnost da u sklopu projekta INO objavi digitalizirana izdanja istarskih novina koje posjeduje Austrijska nacionalna knjižnica, a Sveučilišna knjižnica u Puli zauzvrat dostavlja austrijskoj knjižnici snimke digitaliziranih starih novina za potrebe njihovog projekta *Austrian newspapers online*.

To su sljedeći naslovi:

1. *Brioni Insel Zeitung*

2. *Il Proletario*

⁶⁰ Dobrić, Bruno. Projekt Istarske novine online: (INO) Sveučilišne knjižnice u Puli. Zagreb // Drugi festival hrvatskih digitalizacijskih projekata, 2012. Dostupno na: <https://www.nsk.hr/d-fest/program-festivala.html> (18. 11. 2020.).

⁶¹ Izvješće o radu Sveučilišne knjižnice za 2012. godinu. Pula, 2013., str. 16. Dostupno na: [http://skpu.unipu.hr/uploads/files/IZVJESTAJ_SKPU_2012-L\(1\).pdf](http://skpu.unipu.hr/uploads/files/IZVJESTAJ_SKPU_2012-L(1).pdf) (18. 11. 2020.).

3. *L' Istria*

4. *L' Eco dell Adriatico*

5. *La Fiamma.*

Činjenica jest kako je Austrijska nacionalna knjižnica objavila na mrežnim stranicama svojih digitaliziranih novina poveznice na portal INO i na Portal starih časopisa iz NSK kao jedine predstavnike Hrvatske.⁶²

Tablica 1. Novine koje se mogu pregledavati na portalu Istarske novine *online*

Naslov	Vrsta i jezik
<i>Naša sloga</i> (Trst, Pula, 1870. – 1915.)	Tjednik na hrvatskome jeziku
<i>Il popolano dell' Istria</i> (1850. – 1851.)	Dnevne novine na talijanskome jeziku
<i>Illustrierte Österreichische Riviera-Zeitung</i> (1904. – 1906.)	Tjednik na njemačkome jeziku
<i>L' Istria</i> (1882. – 1903.)	Tjednik na talijanskome jeziku
<i>Le Alpi Giulie</i> (1891. – 1894.)	Dvotjednik na talijanskome jeziku
<i>Il Proletario</i> (1900. – 1904.)	Tjednik na talijanskome jeziku
<i>Slavenska misao</i> (1903. – 1908.)	Dvotjednik na hrvatskome jeziku
<i>Südösterreichische Nachrichten</i> (1910.)	Njemački jezik
<i>La Fiamma</i> (1911. – 1912.)	Tjednik na talijanskome jeziku
<i>Istarska riječ</i> (1923. – 1929.)	Tjednik na hrvatskome jeziku
<i>L' Azione</i> (1919. – 1921.)	Tjednik na talijanskome jeziku
<i>Hrvatski list</i> (1915. – 1918.)	Tjednik na hrvatskome jeziku
<i>Starije novinstvo Istre</i> (1850. – 1945.)	
<i>L' Arena di Pola</i> (1948. – 1963.)	Dnevne novine na talijanskome jeziku
<i>La Provincia</i> (1867. – 1894.)	Dvotjednik na talijanskome jeziku
<i>Pola</i> (1883. – 1885.)	Dnevne novine na njemačkome i talijanskome jeziku
<i>Idea Italiana</i>	Tjednik na talijanskome jeziku

⁶² Izvješće o radu Sveučilišne knjižnice za 2012. godinu. n. dj., str. 16.

Naslov	Vrsta i jezik
(1896. – 1914.)	
<i>Il Giornaletto di Pola</i> (1900. – 1909.)	Dnevnik na talijanskome jeziku
<i>L' Eco dell' Adriatico</i> (1906. – 1907.)	Dnevne novine na talijanskome jeziku
<i>Brioni Insel-Zeitung</i> (1910. – 1913.)	Tjednik/mjesečnik na njemačkome jeziku
„Istra“ (Zagreb, 1937. – 1938.)	Polumjesečnik/tjednik na hrvatskome i slovenskome jeziku
<i>Corriere Istriano</i> (1934. – 1938.)	Dnevne novine na talijanskome jeziku
<i>Polaer Tagblatt</i> (Pula, 1905. – 1918.)	Dnevne novine na njemačkome jeziku ⁶³

Tablica 2. Časopisi koji se mogu pregledavati na portalu Istarske novine *online*

Naslov	Vrsta i jezik
<i>L' Istria</i>	Talijanski jezik
<i>Narodna prosvjeta</i>	Hrvatski jezik
<i>Narodni gospodar</i>	Hrvatski jezik
<i>Istarski borac</i>	Hrvatski jezik
<i>Mladi Istranin</i>	Hrvatski jezik
<i>Hrvatska škola</i>	Hrvatski jezik
<i>Mittheilungen aus dem Gebiete des Seewerens</i>	Njemački jezik
<i>Ibor: glas mladih Istre</i>	Hrvatski jezik

15. Digitalizacija tjednika *Naša sloga*

Potrebno je napomenuti kako je zbog rijetkosti starih istarskih novina i ugroženosti izvornika te potrebe da ga se zaštiti, pri odabiru kojom vrstom knjižnične građe započeti digitalizaciju svoga fonda, odlučeno je da to budu upravo rijetke, stare istarske novine. Tako je odlučeno da će tjednik *Naša sloga* biti prve novine koje će Sveučilišna knjižnica u sklopu pilot-projekta Istarske novine *online* predstaviti na internetu. Kada se krenulo s projektom digitalizacije *Naše sloge* često se surađivalo s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu. Naime, Sveučilišna knjižnica u Puli nema sva godišta *Naše sloge* jer su veoma rijetke. Tada se u dogovoru s NSK odlučilo kompletirati te novine na mikrofilmu.

⁶³ Istarske novine online. Digitalizirana građa-Novine. Dostupno na: <http://www.ino.com.hr/digitalizirana-gradja/novine> (18. 11. 2020.).

Nakon iscrpnih istraživanja ustanovljeno je da je gospodin Ante Iveša donirao manji dio svezaka *Naše sloge* Sveučilišnoj knjižnici te da je najveći dio donirao književnik Viktor Car Emin. Naime, pronađeno je jedno pismo koje je tadašnji ravnatelj Sveučilišne knjižnice u Puli uputio kao zahvalu Viktoru Caru Eminu.⁶⁴

Naime, nakon rata nije bilo novina na hrvatskome jeziku u Istri te je zbog toga 1950. godine Viktor Car Emin odlučio donirati određeni broj svezaka *Naše sloge* Sveučilišnoj knjižnici u Puli. Pismo koje potvrđuje takav slijed događaja čuva se u knjižnici u Mošćenicama, a dostupno je i u digitaliziranome izdanju na internetu.

Donacijom Viktora Cara Emina i gospodina Ante Iveše prikupio se određeni broj svezaka, no svejedno jedna je trećina nedostajala. Tako je krenula suradnja s NSK, s riječkom knjižnicom te biskupijom Porečko-pulskom (i oni su imali određeni broj svezaka).

Naime, *Naša sloga* vrlo je rijetka u originalu. Sveučilišna knjižnica u Puli odlučila je da se omogući dostupnost zainteresiranim korisnicima. Tako su jednu kopiju mikrofilma 2006. godine digitalizirali, a 2007. godine odlučili su objaviti na internetu. Organiziran je i izrađen portal Istarske novine *online* gdje je objavljena *Naša sloga*.

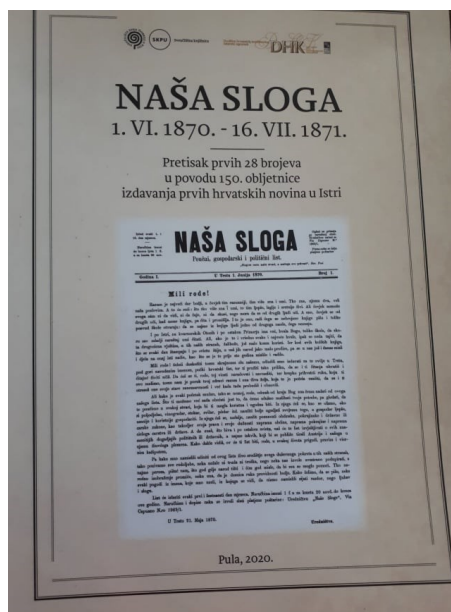
Tijekom rada ustanovljeno je da i Austrijska nacionalna knjižnica ima veliki broj novina iz razdoblja Habsburške Monarhije koje Sveučilišna knjižnica u Puli, a ni NSK nemaju. Tako je krenula i inozemna suradnja te preostali svesci *Naše sloge* su se onda digitalizirali i objavili. Sveučilišna knjižnica u Puli dala je jednu kopiju Austrijskoj nacionalnoj knjižnici. Potaknuta projektom Sveučilišne knjižnice u Puli i Austrijska nacionalna knjižnica digitalizirala je *Našu slogu*. *Naša sloga* je sada objavljena na trima portalima: portalu Istarske novine *online*, portalu NSK-Stare hrvatske novine i portalu Austrijske nacionalne knjižnice.⁶⁵

16. Ponovna digitalizacija tjednika *Naša sloga*

Prvotna digitalizacija *Naše sloge* imala je određenih nedostataka, i to zbog lošeg stanja originala. Sveučilišna knjižnica u Puli odlučila je povodom 150. godišnjice pokretanja novina ponovno digitalizirati i objaviti prvih 28 brojeva (slika 3).

⁶⁴ Razgovor s voditeljem projekta dr. sc. Brunom Dobrićem, 7. siječnja 2021. godine.

⁶⁵ Ibid.

Slika 3. Promotivni letak povodom 150. obljetnice izdavanja *Naše sloge*⁶⁶

Prvotna je ideja bila objaviti pre tisak kao sliku, no zbog lošeg stanja originala odlučeno je da se *Naša sloga* skenira i nakon toga da se omogući pretraživanje po ključnim riječima kompletan tekst. To podrazumijeva prebacivanje u OCR jer do sada se *Naša sloga* na portalu INO nije mogla pretraživati.

Postupak digitalizacije sastojao se od nekoliko faza:

1. digitalizacija *Naše sloge*, provedba postupka OCR-a,
2. dodatno (ručno) ispravljanje dobivenoga teksta,
3. grafička obrada novina tako da izgledaju što vjernije originalu,
4. prebacivanje teksta u PDF oblik te objava na portalu INO.⁶⁷

Sveučilišna knjižnica u Puli provela je ponovni postupak digitalizacije koji vjerojatno nitko ne koristi. Bilo je tu jako puno korektura te cijeli se tekst morao ponovno pročitati da se ustanovi što je pogrešno.

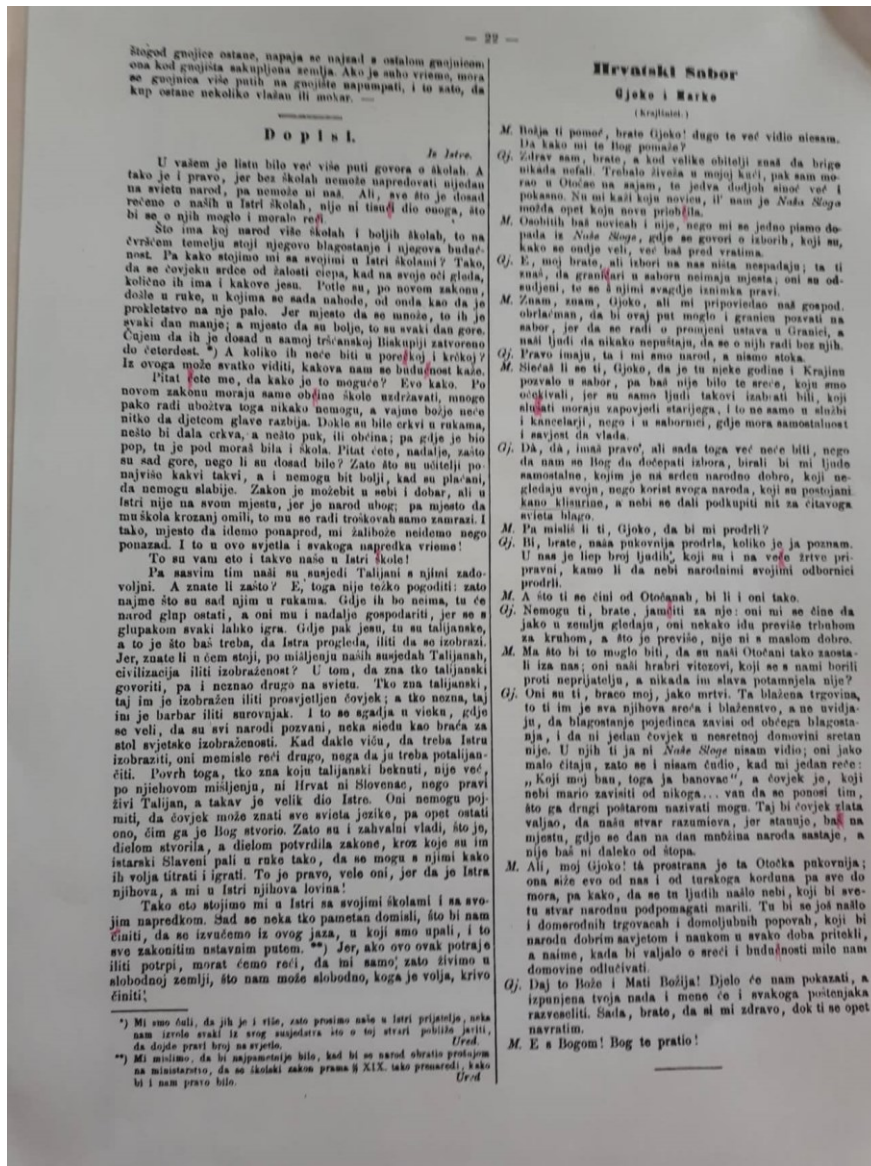
Na sadašnjemu projektu ponovne digitalizacije *Naše sloge* radile su tri osobe, urednik, korektor i osoba koja skenira i radi OCR, a sve s ciljem da se dobije što veća kvaliteta digitalizacije novina.

Novine su digitalizirane, proveden je postupak OCR-a i onda je tekst koji je dobiven još dodatno ispravljen u MS Wordu. Razlog tome ispravljanju leži u činjenici da OCR ne uspijeva uvijek sve dobro prepoznati, i to zbog lošeg stanja originala. Dakle, voditelj projekta

⁶⁶ Fotografirala autorica diplomskoga rada tijekom razgovora s dr. sc. Brunom Dobrićem, 7. siječnja 2021. godine.

⁶⁷ Razgovor s voditeljem projekta, dr. sc. Brunom Dobrićem, 7. siječnja 2021. godine.

i suradnici prepoznali su tekst OCR-a i onda je korektor ispravljao one riječi koje je OCR krivo prepoznao (slika 4).

Slika 4. Ručna korektura *Naše sloge*⁶⁸

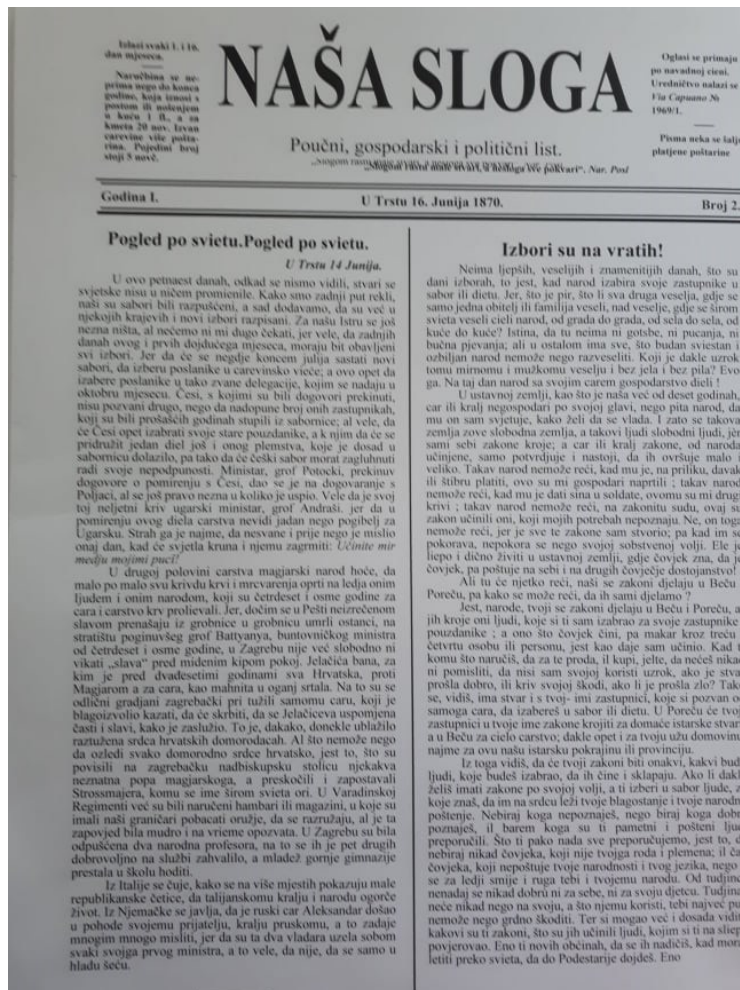
Nakon toga je vanjski suradnik knjižnice računalno izradio novu verziju novina na temelju poznatoga teksta. Grafički ju je obradio i prikazao novine u tri stupca imitirajući original. Zatim je ta verzija prebačena u PDF i tako je i objavljena.

Time je dobiven puno čitljiviji tekst koji je pretraživ, što je i bio cilj ponovnog pokretanja digitalizacije. Nažalost, takav način provođenja digitalizacije vrlo je spor i zasada se u Sveučilišnoj knjižnici u Puli neće nastaviti s radom na takvoj vrsti digitalizacije jer iziskuje puno rada i vremena. Cilj je bio da se najranija godišta koja su najrjeđa digitaliziraju

⁶⁸ Fotografirala autorica diplomskoga rada tijekom razgovora s dr. sc. Brunom Dobrićem, 7. siječnja 2021. godine.

na neki drugi način, tj. ne kao slika, nego kao pretraživ tekst. Sada je omogućeno pretraživanje teksta što je i bio jedan od ciljeva ponovne digitalizacije.

Takav je način ponovne digitalizacije najdugotrajniji postupak jer ima jako puno posla napose kada je potrebno napraviti korekturu prema izvorniku teksta. Prvotna digitalizacija bila je jednostavnija za provedbu jer je objavljena kao slika, a sada je to bio puno složeniji postupak. Sveučilišna knjižnica u Puli pokazala je mogućnosti koje tehnologija pruža, uz dodatan rad knjižničara, te se tako dobila najbolja digitalna inačica izvornika (slika 5).⁶⁹

Slika 5. Poboljšana digitalizirana verzija *Naše sloge*⁷⁰

17. Zaključak

⁶⁹ Razgovor s voditeljem projekta, dr. sc. Brunom Dobrićem, 7. siječnja 2021. godine.

⁷⁰ Fotografirala autorica diplomskog rada tijekom razgovora s dr. sc. Brunom Dobrićem, 7. siječnja 2021. godine.

Digitalizacija periodičkih publikacija postala je uobičajena praksa u knjižnicama. Knjižnice su brzo prihvatile blagodati digitalizacije te tako su nadogradile široki raspon usluga koje nude svojim korisnicima.

Istarske knjižnice ne zaostaju za ostalim knjižnicama te su svojim pristupom digitalizaciji knjižne građe otvorile digitalni svijet svojim korisnicima. U digitalizaciji periodičkih publikacija prednjači Sveučilišna knjižnica u Puli koja je u sklopu svog projekta Istarske novine *online* (INO) digitalizirala novine, časopise i godišnjake. Ta virtualna čitaonica starih novina koje su izlazile u Istri u II. polovici 19. stoljeća i I. polovici 20. stoljeća unaprijedila je i olakšala rad brojnim povjesničarima, studentima te zainteresiranim pojedincima koji će lakše doći do informacija koje su im potrebne za njihov daljnji rad.

Naša sloga bile su prve novine s kojima je pokrenut projekt Istarske novine *online*, i to zbog razloga što su upravo te novine bile prve u Istri na hrvatskome jeziku. Nakon digitalizacije *Naše sloge* krenulo se u isti postupak s ostalim, rijetkim novinama koje je bilo potrebno zaštititi.

Povodom 150. obljetnice izdavanja *Naše sloge*, Sveučilišna knjižnica u Puli odlučila je ponovno digitalizirati prvih 28 brojeva, i to 2020. godine. Ponovna digitalizacija bila je i više nego uspješna, no zahtijevala je višemjesečni rad voditelja i suradnika na projektu. Ponovljenom digitalizacijom *Naše sloge*, Sveučilišna knjižnica u Puli pokazala je mogućnosti koje digitalizacija pruža, uz dodatan rad i angažman suradnika na projektu.

Projektom Istarske novine *online* (INO) Sveučilišna se knjižnica u Puli priklonila brojnim svjetskim knjižnicama čija je zadaća unaprijediti i poboljšati dostupnost svojih knjižničnih usluga te približiti digitalne usluge svojim korisnicima.

18. Literatura

Knjige

1. Darovec, Darko. Pregled istarske povijesti. Pula : C.A.S.H., 1997.
2. Dobrić, Bruno. Kultura čitanja i nacionalni pokreti : čitalačka društva i knjižnice u Puli u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća. Pula : C.A.S.H., 2003.
3. Hebrang Grgić, Ivana. Kratka povijest knjižnica i nakladnika s kodovima i aplikacijom. Zagreb : Naklada Ljevak, 2018.
4. Horvat, Aleksandra. Živković, Daniela. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2009.
5. Horvat, Aleksandra. Živković, Daniela. Između javnosti i privatnosti : knjižnice u vremenu e-knjige. Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 2012.
6. Stančić, Hrvoje. Digitalizacija. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2009.
7. Stančić, Hrvoje. Proces digitalizacije. // Informacijske znanosti u procesu promjena / Jadranka Lasić-Lazić. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2005.
8. Šojat-Bikić, Maja. Modeliranje digitalnih zbirki i digitalnih proizvoda : sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku. Zagreb : MDC, 2013.

Članci u časopisima

9. Bužleta, Nadia. Tiskarstvo i nakladništvo u Istri 1859. – 1941. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 48, 3 /4 (2005), str. 208-232.
10. Dobrić, Bruno. Digitalizacija i predstavljanje starih istarskih novina na mreži : Pilot-projekt "Istarske novine online" Sveučilišne knjižnice u Puli. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 51, 1/4 (2008), str. 53-63.
11. Janeš, Lovro. Digitalizacija građe u knjižnicama s osvrtom na digitalizaciju hemeroteke u gradskoj knjižnici "Franjo Marković" Križevci. // Cris : Časopis Povijesnog društva Križevci, 1 (2003), god. V., str. 100-104.
12. Krtalić, Maja. Pristupi, metode i dostignuća u zaštiti novina. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 51, 1/4 (2008), str. 1-18.
13. Manin, Marino., Šetić, Nevio. Prilike u Istri uoči i tijekom objavljivanja Naše sloge. // Časopis za suvremenu povijest. 39, 3 (2007), str. 705-730.
14. Vrana, Radovan. Vidovi organizacije digitalizacije građe u knjižnicama visokoškolskih ustanova Sveučilišta u Zagrebu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 55, 2 (2012), str. 41-64.

Diplomski radovi

15. Ive, Adriana. Digitalizacija periodičkih publikacija u cilju očuvanja kulturnog blaga: "Istarske novine online / Istrian Newspapers Online: diplomski rad. Zagreb : Sveučilište u Zagrebu, 2015.

Natuknice u enciklopedijama

16. Budicin, Marino. Coana. // Istarska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=544> (13. 1. 2021.)

17. Dobrić, Bruno. Sveučilišna knjižnica u Puli. // Istarska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2637> (14. 1. 2021.)

18. Klaić, Željko. Matko Laginja. // Istarska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1516> (13. 1. 2021.)

19. Šiklič, Josip., Križman-Zorić, Đurđica. Tiskovno društvo. // Istarska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2740> (11. 1. 2021.)

20. Trogrlić, Stipan. Naša sloga. // Istarska enciklopedija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2005. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1868> (11. 1. 2021.)

Tekstovi na mrežnim stranicama

21. Digitalna zbirka. Gradska knjižnica Poreč. Dostupno na: <https://www.knjiznicaporec.hr/e-usluge/digitalna-zbirka/> (13. 1. 2021.)

22. Istarske novine online. Projekt – Istarske novine online (INO). Dostupno na: <http://www.ino.com.hr/projekt-ino> (18. 11. 2020.)

23. Istarske novine online. Digitalizirana građa-Novine. Dostupno na: <http://www.ino.com.hr/digitalizirana-gradja/novine> (18. 11. 2020.)

24. O projektu. Virtualna zavičajna zbirka – ViZZ. Gradska knjižnica i čitaonica Pula. Dostupno na: <http://vizz.gkc-pula.hr/hr/o-projektu/> (13. 1. 2021.)

25. Varelija, Zlatan. Hrvatski glas (Buje, 1947. – 1955.). Gradska knjižnica Umag. Dostupno na: <https://www.gku-bcu.hr/hr/hrvatski-glas-buje-1947-1955/750/> (13. 1. 2021.)

26. Zavičajna zbirka "Histrica". Sveučilišna knjižnica Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Dostupno na: <https://skpu.unipu.hr/zbirke/zavicajna-zbirka-histrica> (14. 1. 2021.)

Izvješća

27. Izvješće o radu Sveučilišne knjižnice za 2012. godinu. Pula, 2013. Dostupno na: [http://skpu.unipu.hr/uploads/files/IZVJESTAJ_SKPU_2012-L\(1\).pdf](http://skpu.unipu.hr/uploads/files/IZVJESTAJ_SKPU_2012-L(1).pdf) (18. 11. 2020.)

Powerpoint prezentacije

28. Dobrić, Bruno. Projekt Istarske novine online : (INO) Sveučilišne knjižnice u Puli. Zagreb // Drugi festival hrvatskih digitalizacijskih projekata, 2012. Dostupno na: <https://www.nsk.hr/d-fest/program-festivala.html> (18. 11. 2020.)

19. Popis slika

Slika 1. Sveučilišna knjižnica u Puli.....	11
Slika 2. Tiskara <i>Coana</i> u Rovinju, vlasnik i radnici 1923. godine	16
Slika 3. Promotivni letak povodom 150. obljetnice izdavanja <i>Naše sloge</i>	24
Slika 4. Ručna korektura <i>Naše sloge</i>	25
Slika 5. Poboljšana digitalizirana verzija <i>Naše sloge</i>	26

20. Popis tablica

Tablica 1. Novine koje se mogu pregledavati na portalu Istarske novine <i>online</i>	21
Tablica 2. Časopisi koji se mogu pregledavati na portalu Istarske novine <i>online</i>	22

Pohrana, dostupnost i uporabljivost digitaliziranih periodičkih publikacija u Istri

Sažetak

Digitalizacija periodičkih publikacija nezaobilazna je praksa u knjižnicama. Knjižnice digitaliziraju periodičke publikacije kako bih ih učinile dostupnima širokom krugu svojih korisnika. Toj suvremenoj praksi digitalizacije u knjižnicama priključile su se i istarske knjižnice. U projektu digitalizacije prednjači Sveučilišna knjižnica u Puli koja se sa svojim projektom Istarske novine *online* smjestila uz bok najvećim svjetskim knjižnicama.

Virtualna čitaonica starih novina koje su izlazile u Istri u II. polovini 19. stoljeća i u I. polovini 20. stoljeća omogućila je zainteresiranima da putem interneta listaju i čitaju stare novine. Prve digitalizirane novine u sklopu tog projekta bile su novine *Naša sloga*, prve hrvatske novine u Istri. Prvotna digitalizacija *Naše sloge* bila je i više nego uspješna, no povodom 150. obljetnice izdavanja *Naše sloge* Sveučilišna knjižnica u Puli odlučila je ponovno digitalizirati prvih 28 brojeva *Naše sloge* kako bi poboljšala prvotnu digitalizaciju.

Takvim načinom digitalizacije pokazala je brojne mogućnosti koje pruža moderna tehnologija. Sveučilišna knjižnica u Puli svojim se projektom Istarske novine *online* priključila nizu uspješnih svjetskih digitalizacijskih projekata koji se provode u knjižnicama diljem svijeta.

Ključne riječi: digitalizacija periodičkih publikacija, Istarske novine *online*, Sveučilišna knjižnica u Puli, *Naša sloga*

Storage, availability and usability of digitalised periodical publications in Istria

Summary

Digitization of periodical publications is unavoidable practice in the libraries. Libraries digitalize their periodical publications to make them available to a wide range of users. That modern practice of digitization in libraries is also implemented by the libraries in Istria. In the project of digitization in Istria, the University Library in Pula stands out with its project Istrian Newspapers Online, which has aligned the library with the world's largest libraries. The virtual reading room of old newspapers, which were published in Istria in the second half of the 19th century and in the first half of the 20th century, made it possible to interested users to read newspapers on the Internet. The first digitized newspapers of the Istrian Newspapers Online project were *Naša sloga*, the first newspapers in Croatian. The first digitization of *Naša sloga* was more than successful but on the 150th anniversary of publication of *Naša sloga*, University Library in Pula has decided to re-digitize the first 28 numbers of *Naša sloga* to improve the first digitization. With that improved process of digitization the University Library in Pula has showed the possibilities which the modern technology enables. The University Library in Pula with the project Istrian Newspapers Online has joined a series of successful world digitization projects which are implemented in the libraries around the world.

Key words: digitization of periodical publications, Istrian Newspapers Online, University Library in Pula, *Naša sloga*